

Grande, G. M., Husjord, L. & Ryslett, K. (2025). Innledning. I G. M. Grande, L. Husjord & K. Ryslett (Red.), *Matkulturer i Norge: Samisk, kvensk/norskfinsk, skogfinsk, jødisk, romsk og romani/tater i fagområdet mat og helse i lærerutdanningene*. (s. 11–31). Fagbokforlaget. DOI: <https://doi.org/10.55669/oa580400>

Innledning

Grete Modell Grande¹, Line Husjord² og Kari Ryslett³

¹ Nord universitet

² UiT Norges arktiske universitet

³ Høgskulen i Volda

Antologien *Matkulturer i Norge – Samisk, kvensk/norskfinsk, skogfinsk, jødisk, romsk og romani/tater i fagområdet mat og helse i lærerutdanningene* har som mål å styrke kunnskapen om matkulturene til samene som urfolk og våre nasjonale minoriteter. Antologien svarer samtidig på krav i styringsdokumentene for barnehage og skole som vektlegger formidling av samisk kultur og kunnskap om nasjonale minoriteter.

Å utforske ukjente matkulturer gir innsikt i nye råvarer, matretter og smaker. Samtidig fremmer det forståelse for andre mennesker. Denne antologien retter søkelyset mot matkulturene til samene som urfolk og de nasjonale minoritetene kvener/norskfinner, skogfinner, jøder, romer og romani/tatere. Disse folkegruppene har bidratt til Norges kulturarv, og innsikt i deres matkultur kan gi ny kunnskap og forståelse. Matkultur kan også være et verktøy for å styrke identitet, fremme respekt og motvirke fordommer.

Vi som redaktører av denne antologien er vitenskapelig ansatte og undervisere i mat- og helsefaget ved lærerutdanningene i universitets- og høyskolesektoren. I vårt arbeid opplever vi ofte at mangel på kompetanse og relevant lærestoff er en utfordring. *Sannhets- og forsoningskommissjonens rapport* (2023, s. 24) viser at kunnskapen om samene som urfolk, samt kvener og skogfinner, er lav. Dette bekreftes også i *Meld. St. 12. Nasjonale minoriteter i Norge – En helhetlig politikk* (2020–2021) og i kapitlet *Urfolk og nasjonale minoriteter i skole og lærerutdanning* (Andreassen & Olsen, 2020).

Samiske stemmer i skolen (Somby, 2023, s. 65) peker på utfordringen med å finne kvalitetsmessig god kunnskap om samiske temaer. Når samisk matkulturundervisning reduseres til å lage en enkelt matrett på samisk nasjonaldag, kan det gi en forenklet og stereotyp framstilling av samisk kultur. Figenschou (2023, s. 61) forklarer hvordan stereotyper lett oppstår når komplekse temaer fremstilles forenklet. En grundigere tilnærming til temaet vil bidra til å synliggjøre nyanser og mangfold.

Manglende kunnskap om kulturene til samene og våre nasjonale minoriteter kan også forstås i lys av den århundrelange assimilering- og forsoningspolitikken. Denne politikken har ført til betydelige språk- og kulturtap. Ifølge *Sannhets- og forsoningskommissjonen* (2023) må skole, forskning og utdanning spille en aktiv rolle i forsoningsarbeidet. Dette kan gjøres ved å øke kunnskapen i befolkningen om samene som urfolk og om nasjonale minoriteter. Økt kunnskap kan bidra til å redusere stereotyper og negative holdninger. Samtidig er det viktig at samene og minoritetene selv deltar i utviklingen av

kunnskapen om egen kultur og historie (*Sannhets- og forsoningskommisjonen*, 2023, s. 650–654).

For å motvirke kunnskapstapet og styrke forståelsen av matkulturene til samene og de nasjonale minoritetene, må temaet løftes fram både i utdanning og offentlig bevissthet. Dette leder oss til spørsmålet om hvordan matkultur kan fungere som brobygger i samfunnet.

Matkultur som brobygger

Matkultur har en unik evne til å bygge broer mellom folkegrupper. Den viser hvordan mat kan være mer enn bare næring. Gjennom mat kan vi formidle identitet, verdier og historie. Samtidig skaper vi arenaer for forståelse, toleranse og samarbeid. Alle mennesker bærer med seg en matkulturell bagasje, preget av etnisk, kulturell og religiøs bakgrunn. Matkultur reflekterer ikke bare hvem vi er, men også hvilke historier, praksiser og fellesskap vi inngår i.

Samtidig viser den lave kunnskapen om matkulturene til samene og våre nasjonale minoriteter at denne brobyggingen ikke har skjedd i tilstrekkelig grad. Fornorskningspolitikken har bidratt til å usynliggjøre disse matkulturene, noe som understreker behovet for økt innsikt og forståelse. Å utforske matkulturer kan derfor være et viktig skritt i å anerkjenne de historiske prosessene som har påvirket forholdet mellom majoritetssamfunnet, urfolk og nasjonale minoriteter.

Den franske antropologen Claude Lévi-Strauss hevdet at matkultur kan tydes som et språk (Kolstad & Rønning, 1979, s. 11). Han argumenterte for at mens naturen er universell og eksisterer uavhengig av samfunnsformer, er kultur sosialt konstruert og formidles gjennom normer og tradisjoner. Å spise er en biologisk nødvendighet, men hvordan vi spiser, hva vi spiser, og hvilke måltidsritualer vi følger, er dypt kulturelt forankret (Kramer & Kramer, 1979).

Samene og de nasjonale minoritetene er ikke ensartede grupper. Det finnes et betydelig matkulturelt mangfold både mellom og innad i kulturene. For å forstå egne og andres kulturelle, verdimeslige og religiøse forankringer er det nødvendig å ha kunnskap om matkultur (Lund, 2017, s. 36). Begrepet matkultur består av ordene «mat» og «kultur» og viser til de ulike aspektene av menneskets forhold til mat og måltider.

Mat omfatter alt vi mennesker inkorporerer, fra råvarer til symboler, natur og kultur, matlaging og selvforsyning. Det inkluderer også de sosiale, historiske og kulturelle betydningene knyttet til maten (Amilien & Krogh, 2019). Kunnskap om mat er plassert i et sosialt rammeverk av normer, knyttet til identitetsbygging og gruppetilhørighet (Bergeflødt et al., 2012, s. 16–18).

Kultur, på sin side, inkluderer alle former for kunnskap som vi skaper og viderefører til hverandre. Kulturbegrepet kan forstås som summen av individuell kunnskap og de sosiale, kunstneriske og etiske uttrykkene som preger en gruppe (Amilien & Krogh, 2019). Kultur finnes i spenningsfeltet mellom individuell tilnærming, forstått som sosial arv og vaner, og en kollektiv tilnærming, der felles forståelse, kunnskapsrammer og identitets-skaping står sentralt.

Amilien og Krogh (2019) peker på fire teoretiske perspektiver for å forstå matkultur: matkultur i et historisk forløp, matkultur i et sosiokulturelt perspektiv, matkultur som et diskursivt felt og matkultur i en politisk ramme. Disse perspektivene danner grunnlaget for de ulike kapitlene i denne antologien.

Matkultur i et historisk forløp viser hvordan menneskers forhold til mat har endret seg over tid. Dette er påvirket av migrasjon, teknologi, økonomi, klima og kultur (Skjelbred et al., 2005). Matkultur er både en immateriell og materiell kulturarv, der kunnskap, ferdigheter og praksiser overføres fra generasjon til generasjon. I Norge har konserveringsmetoder som salting, tørking og røyking vært sentrale for å sikre mattilgang gjennom vinteren (Notaker, 2006; Riddervold, 1990). Handel og kulturell utveksling har også påvirket matkulturene. Dagens globaliserte matvaner gjenspeiler nye strømninger innen bærekraft, helse og etiske vurderinger (Bugge, 2019).

Matkultur i et sosiokulturelt perspektiv handler om hvordan matvaner og måltider fungerer som grunnlag for sosial samhandling (Holm & Tange Kristensen, 2022). Mattradisjoner gir innsikt i et samfunns historie, identitet og verdier. Bordskikk, høytidsmåltider og kulinariske tradisjoner forsterker fellesskap og videreføres gjennom generasjoner (Bugge, 2010; Amilien & Hegnes, 2004; Gronow & Holm, 2019).

Matkultur som et diskursivt felt innebærer at mat ikke bare handler om hva vi spiser, men også hvordan vi snakker om mat og hvilke verdier vi tillegger den (Albala, 2013). Diskurser om sunn mat, bærekraft og etiske matvalg påvirker hvordan vi forstår og praktiserer matkultur (Andersen et al., 2019). Mat fungerer også som en markør for sosial status og kulturell kapital.

Matkultur i en politisk ramme viser hvordan politikk påvirker matproduksjon, distribusjon og forbruk. Landbrukspolitikk, matsikkerhet, handel og bærekraft er sentrale faktorer som former våre matvaner (FN-sambandet, 2025; Meld. St. 11, 2023–2024). Matkultur er derfor ikke bare et spørsmål om tradisjoner, men også om økonomiske og politiske maktstrukturer.

For urfolk og nasjonale minoriteter i Norge er matkultur tett knyttet til både natur og kultur. Noen har tradisjonelt livnært seg gjennom nomadisk reindrift, fiske, jordbruk eller skogdrift. Andre har hatt en reisende livsstil der handel og håndverk har vært sentralt. I dag er utdannings- og yrkesveier like varierte blant disse gruppene som i resten av befolkningen. Likevel har matkulturene deres fortsatt sterke røtter i historie, identitet og tilknytning til naturen (Andersen, 2020).

Mange matretter som har vært – og fortsatt er – vanlige blant urfolk og nasjonale minoriteter, finnes også på norske middagsbord, og omvendt. Det finnes både likheter og forskjeller mellom matkulturene. Disse nyansene vil bli belyst i kapitlene i denne antologien.

Urfolk og nasjonale minoriteter i Norge

Antologien belyser matkulturene til samene som urfolk og våre nasjonale minoriteter. Et mangfoldig samfunn er et rikt samfunn. Forholdet mellom samer og nordmenn har historisk vært preget av både samarbeid og samhandling. Men det har også vært preget av fornorskningens ødeleggende konsekvenser. Våre nasjonale minoriteter – skogfinner, kvener/norskfinner, jøder, romer og romani/tatere – har også lidd store språk- og kulturtap som følge av denne politikken. Ifølge *Sannhets- og forsoningskommisjonen* (2023, s. 652) har dette vedvart helt inn i vår tid. Tapene kan ikke reverseres, men de kan til en viss grad repareres gjennom kunnskap og bevissthet.

En av de største utfordringene i dag er at mange lærere ikke har fått undervisning om samene eller nasjonale minoriteter i løpet av sin utdanning (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 614). Fordi skolen spilte en sentral rolle i fornorskingsprosessen, har den også et særskilt ansvar i forsoningsarbeidet (Habbestad et al., 2025, s. 9). Antologien synliggjør ulike prakti-

ser og det matkulturelle mangfoldet blant samene og nasjonale minoriteter, slik det kan integreres i undervisningen i mat- og helsefaget i lærerutdanningene. På denne måten ønsker vi å bidra til økt kunnskap om tematikken i både skole og barnehage, og dermed være et bidrag i forsoningsarbeidet.

I Norge har urfolk og nasjonale minoriteter ulik status.

Samene har status som urfolk, mens kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, romer og romanifolk/tatere er anerkjent som nasjonale minoriteter (Meld. St. 12, 2020–2021). Samenes status som urfolk og deres rettigheter er rettslig forankret i flere nasjonale og internasjonale avtaler. Dette inkluderer blant annet Grunnlovens § 110 (1814), *Sameloven* (1987) og Norges ratifisering av ILO-konvensjon nr. 169, også kalt Urfolkskonvensjonen (1989). Disse forpliktelsene skal sikre at samene har samme muligheter som resten av befolkningen til å dyrke sin kultur, opprettholde sin livsform og videreføre sin identitet.

De nasjonale minoritetene i Norge er anerkjent gjennom *Rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter* (Europarådet, 1995).

Hovedforskjellen mellom urfolk og nasjonale minoriteter er at urfolk har en historisk tilknytning til tradisjonelle landområder som går forut for nasjonalstatens etablering (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2024).

Urfolk og nasjonale minoriteter i Norge har i århundrer vært utsatt for press fra majoritetssamfunnet. Denne antologien ønsker å bidra til å styrke kunnskapen om deres matkulturer. Den viser hvordan disse kan integreres i undervisningen i mat og helse, slik at mangfoldet blir en naturlig del av kunnskapsformidlingen i skolen.

Norges urbefolkning – samene

Samene har en lang historie som urfolk i Norge. Deres bosetningsområde, Sápmi, strekker seg over Norge, Sverige, Finland og Russland (Berg-Nordlie, 2024, s. 20). Det er altså ett folk bosatt i fire land, og de har opplevd assimilasjon og undertrykkelse i alle disse landene. Formidlingen av samisk kultur og historie må gjenspeile dette.

Det finnes ingen offisiell registrering av hvem som er samer, men i Sameingets valgmanntall var 23 488 personer registrert per 30. juni 2023 (Same-

tinget, u.å.). Det totale antallet samer i Sápmi anslås til mellom 50 000 og 80 000. Den største andelen, rundt 40 000 til 50 000, bor i Norge (Meld. St. 12, 2023–2024).

I Norge er nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk de mest brukte samiske språkene. Disse er anerkjent som minoritetsspråk og beskyttet gjennom Euro-parådets *Minoritetsspråkpakten* (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2025). Sameloven (§ 1-5) slår fast at samiske språk er likestilt med norsk i forvaltningsområdet for samisk språk (*Sameloven*, 1987). Sametinget (Sámediggi) arbeider for å bevare og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv. Samenes nasjonaldag er 6. februar.

Sametinget har hovedkontor i Karasjok og åtte regionkontorer i Sápmi: i Varangerbotn (Nesseby), Kautokeino, Manndalen (Kåfjord), Tromsø, Even-skjer, Drag (Hamarøy), Hattfjeldal og Snåsa (Sametinget, u.å.).

Nasjonale minoriteter – mange kulturer og ulike identiteter

Folkegrupper med langvarig tilknytning til Norge kan få status som nasjonale minoriteter. De fem anerkjente minoritetene er kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, romer og romanifolk/tatere (Meld. St. 12, 2020–2021). Språkene kvensk, romanes og romani har status som minoritetsspråk i Norge og er beskyttet av *Minoritetsspråkpakten* (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2025).

Selv om disse gruppene deler erfaringer med fornorskningspolitikken, har de ulike historiske bakgrunner, språk og kulturer. Noen har røtter i jordbruk og fiske, mens andre har vært handelsfolk eller reisende. I dag lever de fleste som en del av det norske samfunnet. Mange arbeider aktivt for å bevare og revitalisere sine språk og kulturer. I det følgende gis en kort presentasjon av hver av de fem nasjonale minoritetene.

Den kvenske/norskfinske minoriteten

Den kvenske/norskfinske minoriteten består av etterkommere av finske innvandrere som slo seg ned i Nord-Norge fra 1700-tallet og utover. Innvand-

ringen skjedde i flere bølger, særlig på 1800-tallet, som følge av jordmangel, uår og matknapphet i Finland og Nord-Sverige. Tradisjonelt har kvener/norskfinner drevet med fiske, jordbruk, gruvedrift og kombinasjonsbruk (Meld. St. 12, 2020–2021).

Anslagene over størrelsen på minoriteten varierer, men offentlige dokumenter antyder at det finnes mellom 10 000 og 15 000 kvener i Norge (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Kvensk språk ble anerkjent som et eget språk i 2005. Det pågår et aktivt arbeid for revitalisering av både språket og kulturen (Løkka et al., 2023).

Flere organisasjoner arbeider for å fremme historie, språk og kultur, blant annet Norske Kveners Forbund, Kvensk Finsk Riksforbund og Norsk-Finsk Forbund. Kvensk Institutt, etablert i 2005, er et nasjonalt kompetansesenter for kvensk språk og kultur. Vadsø Museum – Ruija Kvenmuseum forvalter minoritetens historie (Meld. St. 12, 2020–2021). Kvenenes nasjonaldag er 16. mars.

Den jødiske minoriteten

Den jødiske innvandringen til Norge startet på 1800-tallet, hovedsakelig fra Øst-Europa og Tsar-Russland. Dette førte til etablering av jødiske miljøer i Oslo og Trondheim (Meld. St. 12, 2020–2021). I dag består den jødiske minoriteten av anslagsvis 1 500–2 000 personer. Jødene i Norge representerer både en global religiøs minoritet og en norsk minoritet med unike kulturelle særtrekk.

Kosher-reglene, som omfatter matvalg og slaktemetoder, er en sentral del av jødisk religiøs praksis. Norge har forbud mot *sjekting*, den rituelle jødiske slaktemetoden, men tillater import av kosherslaktet kjøtt (Meld. St. 12, 2020–2021). Mange norske jøder knytter sin jødiske identitet like mye til kultur, tradisjoner og historie som til religion (Banik & Høeg, 2022).

Jøder i Norge har tradisjonelt brukt språkene jiddisch og hebraisk. Jiddisch var lenge folkets språk, mens hebraisk primært ble brukt i religiøs sammenheng (Meld. St. 12, 2020–2021). Omtrent halvparten av de norske jødene er medlemmer av Det Mosaiske Trossamfund (DMT) i Oslo eller Det jødiske samfunn i Trondheim. Jødisk kultur og historie formidles av Holocaustsenteret (HL-senteret) i Oslo, samt Jødisk Museum i Oslo og Jødisk Museum i Trondheim. Jødene feirer nasjonaldagen til det landet de bor i.

Den skogfinske minoriteten

Skogfinnene er etterkommere av finske innvandrere som slo seg ned på Østlandet via Sverige på 1600-tallet. De søkte nye jordbruksområder og etablerte seg i grensestrøkene mellom Norge og Sverige. Deres primære næringsvei var svedjebruk. Dette er en form for jordbruk hvor skog ble felt, brent og deretter brukt til å dyrke rug i asken. Skogfinnene drev også med jakt, fiske og husdyrhold.

I dag er svedjebruket borte, men skogfinnene har bevart mattradisjoner og håndverk som viktige identitetsmarkører (Løkka et al., 2023). Mange opplever at forskjellene mellom skogfinske og norske tradisjoner er blitt mindre tydelige over tid. Skogfinnene snakket opprinnelig finsk, men på 1800-tallet ble de, som andre minoriteter, presset til å bli mest mulig norske. Skogfinsk språk har i stor grad forsvunnet.

Minoritetens interesseorganisasjon, Skogfinske interesser, ble etablert i 1999. Norsk Skogfinsk Museum i Grue har siden 2005 arbeidet for å bevare skogfinske kulturminner (Meld. St. 12, 2020–2021). Skogfinnenes nasjonaldag er 21. juni.

Den romske minoriteten

Romerne har sin opprinnelse i India og utvandret til Europa på 1300-tallet. De spredte seg særlig til Romania, Balkan og Ungarn, hvor de har hatt en lang historie med både forfølgelse og kulturell tilpasning. Romer er en transnasjonal, statsløs minoritet med sterke familieband og en rik muntlig kulturarv. Tidligere ble de omtalt som «sigøynere», men betegnelsen romer er nå den offisielle i Norge (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Den norske romske minoriteten består av omtrent 700 personer fordelt på fem store familier. Mange har tradisjonelt hatt en reisende livsstil, noe de deler med romanifolket/taterne. De to gruppene har imidlertid ulike opphav, språk og kulturelle tradisjoner (Løkka et al., 2023; Meld. St. 12, 2020–2021).

For mange romer er det viktig å opprettholde tradisjonelle levesett og sterke sosiale nettverk. Romanes er deres dagligspråk og en sentral del av identiteten (Meld. St. 12, 2020–2021). Romsk kultur- og ressurscenter, Romano Kher, ble etablert i 2018 i Gamlebyen kirke i Oslo for å styrke kunnskapen om romsk kultur i Norge. Den internasjonale romdagen er 8. april.

Minoriteten romanifolket/taterne

Romanifolket/taterne har vært i Norge siden 1500-tallet og er en av de eldste nasjonale minoritetene i landet. Gruppen har blitt omtalt med ulike betegnelser, og det er uenighet innad om hvilken betegnelse som er mest dekkende (Utdanningsdirektoratet, 2020). De antas å ha opprinnelse i India, men deres historie i Europa er preget av migrasjon, tilpasning og forfølgelse.

Et særtrekk ved romanifolket er deres tradisjonelle reisende livsstil. Handel og håndverk har vært viktige næringsveier. Tradisjonelle yrker har inkludert smedarbeid, blikkenslagerarbeid og produksjon av kniver og trådarbeid. Mange har også hatt en sterk musikktradisjon (Løkka et al., 2023; Meld. St. 12, 2020–2021).

Det anslås at det finnes mellom 4 000 og 10 000 personer som tilhører minoriteten i Norge. De er spredt over store deler av landet (NOU 2015:7, 2015). I tillegg til norsk har romanifolket tradisjonelt brukt språket romani. Språket er i dag truet og har få aktive brukere (Løkka et al., 2023; Meld. St. 12, 2020–2021).

Glomdalsmuseet i Elverum har siden 2000 hatt nasjonalt ansvar for dokumentasjon av romanifolkets historie og kultur. Den internasjonale romdagen feires 8. april.

Forankring av formidling om matkulturer blant samene som urfolk og våre nasjonale minoriteter

Å undervise om samisk matkultur og matkulturene til våre nasjonale minoriteter krever mer enn å tilberede tradisjonelle retter. Lærere og barnehageansatte må ha innsikt i samenes og minoritetenes historie, kultur og samfunnsliv. Dette er forankret i ulike styringsdokumenter, men med varierende grad av tydelighet.

Rammeplan for barnehagen

Barnehagens arbeid skal være i samsvar med *Barnehageloven* (2005) og *Rammeplan for barnehagen* (2017b). I kapittelet om barnehagens verdigrunnlag står det at alle barnehager skal bygge på verdier i lovverket og internasjonale konvensjoner som Norge har tilsluttet seg, som FNs barnekonvensjon (1989) og ILO-konvensjon nr. 169 (*Europarådet*, 1989).

Barnehagen skal legge til rette for kulturmøter og synliggjøre samisk kultur. Samtidig skal den bidra til at barna utvikler respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet. I tillegg skal barnehagen formidle kunnskap om nasjonale minoriteters kultur, levevis og historie. Under fagområdet «Nærmiljø og samfunn» inngår både kjennskap til samisk språk, kultur og tradisjon, og kunnskap om nasjonale minoriteter (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

Læreplan for Kunnskapsløftet (LK20)

Den overordnede delen av *Læreplan for Kunnskapsløftet* (Kunnskapsdepartementet, 2017a) fastslår at opplæringen skal gi elevene innsikt i samenes historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Den skal også gi kunnskap om variasjoner og mangfold innenfor samisk kultur og samfunnsliv. Elevene skal også gis innsikt og kunnskap om de nasjonale minoritetene – jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romanifolket/tatere – og deres betydning for norsk kulturarv.

Faget mat og helse skal bidra til forståelse for matkulturelt mangfold. Læreplanen sier at «vektlegging av normer og verdier i norsk og samisk matkultur og utforskning av andre matkulturer skal bidra til å styrke verdsettningen av kulturelt mangfold og hjelpe elevene til å utvikle en trygg identitet» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s 2).

Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanningen

I *Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanningen* er det ikke eksplisitt nevnt at studenter skal lære om nasjonale minoriteter, selv om det kan tolkes implisitt inn under mer generelle formuleringer om kultur og mangfold. Rammeplanen sier at «kandidaten kan trekke globale, nasjonale, regionale, lokale og flerkulturelle perspektiver, preget av respekt og toleranse, inn i barnehagens arbeid» (Kunnskapsdepartementet, 2023, § 2).

Når det gjelder samiske temaer, er dette imidlertid tydelig spesifisert. Det fremheves at utdanningen skal bidra til forståelse av samisk kultur som en del av den nasjonale kulturen, samt vektlegge urfolks status og rettigheter både nasjonalt og internasjonalt (Kunnskapsdepartementet, 2023).

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning

I læringsutbyttebeskrivelsene i *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning 1-7 og 5-10* i emnet mat og helse, står det at studentene skal ha kunnskap om kulturelle variasjoner i mat og måltider (Universitets- og Høgskolerådet, 2024). De skal også forstå hvordan mat inngår i identitetsutvikling og sosialisering. Studentene skal kunne reflektere over faktorer som skaper variasjon i matkultur. Men det fremgår ikke eksplisitt i *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanning* i emnet mat og helse at matkulturene til samene og de nasjonale minoritetene – kvener/norskfinner, skogfinner, jøder, romer og romanifolket/tatere – skal være en del av undervisningen (Universitets- og Høgskolerådet, 2024).

Dette skiller seg fra *Rammeplan for barnehagen og Læreplanverket for Kunnskapsløftet*, hvor disse temaene er tydeligere formulert. Det vil si at det stilles større krav i fagområdet i barnehage og skole enn i emnet mat og helse i høyere utdanning. Mangelen på eksplisitt forankring i lærerutdanningene kan føre til at undervisning om samisk matkultur og matkulturene til nasjonale minoriteter, blir tilfeldig eller uteblir.

Oppsummering

For å sikre en helhetlig og tydelig forankring av kunnskap om samene som urfolk og våre nasjonale minoriteter, bør *Rammeplan for lærerutdanningene* og *Rammeplan for barnehagelærerutdanningen* bedre samsvare med *Rammeplan for barnehagen* og *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Dette vil kreve en tydeligere integrering av samiske og minoritetsrelaterte temaer i lærerutdanningene. Lærerstudenter må få tilstrekkelig kunnskap til å undervise om disse temaene på en nyansert og faglig solid måte.

Videre bør lærerutdanningene vurdere å tilby mer strukturert støtte til undervisere. Dette kan omfatte tverrfaglige utviklingsverksteder, samarbeid med samiske og minoritetsrepresentanter, samt bedre tilgang til relevante undervisningsressurser. Erfaringer fra *Samiske temaer i norskspråklig lærerutdanning* (Habbestad et al., 2025, s. 26–27) viser et tydelig behov for økt kompetanse om samiske forhold og de nasjonale minoritetene.

Økt kunnskap om samer og nasjonale minoriteter er en forutsetning for forsoningsarbeidet i Norge. *Sannhets- og forsoningskommisjonen* (2023) peker på utdanning som en sentral faktor i forsoningsprosessen. Rapporten *Samiske temaer i norskspråklig lærerutdanning* (Habbestad et al., 2025, s. 26–27) anbefaler en tydeligere integrering av samiske temaer i lærerutdanningene. Dette bør også gjelde for kunnskap om nasjonale minoriteter.

Antologiens kapitler

De 16 kapitlene i antologien er fristilt fra hverandre. De kan leses enkeltvis og i en annen rekkefølge enn oppsettet. Kapitlene i boka er skrevet av lærerutdannere i Norge, men også i samarbeid med andre formidlere. De ulike kapitlene presenterer samiske matkulturer og matkultur fra våre nasjonale minoriteter gjennom ulike tilnærminger. Antologien synliggjør ulike caser, faglige og didaktiske eksempler på hvordan matkultur kan formidles med søkelys på matkultur, identitet og mangfold fra ulike lærerutdanninger og praksisfelt.

1. For å styrke undervisningen i grunnskolen, må en se på hvordan samisk matkultur formidles i universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren). Det kan vi lese mer om i kapitlet *Samisk matkultur i grunnskolelærerutdanningen* av Ingfrid Veka og Kari Ryslett. Flere læresteder har ikke selv den kompetansen som kreves, eller det kan bli tilfeldig hvem som har faglig ansvar for lærerutdanningene. Studiens resultat peker på stor variasjon i bruk av samiske råvarer og matlagingsmetoder i praktisk undervisning. Variasjonen henger sammen med egen oppfattet kompetanse og geografisk tilhørighet.
2. *Kvensk og sjøsamisk matkultur i Nord-Troms og Finnmark i et variert materielt og immaterielt landskap* av Line Husjord og Gørill Nilsen tar utgangspunkt i et sammensatt datamateriale som kan hjelpe oss med å bli oppmerksomme på forskjeller og nyanser mellom kvensk og sjøsamisk matkultur. Artikkelen illustrerer også et mulighetsrom knyttet til undervisning i kvensk og sjøsamisk matkultur i lærerutdanning og skole.
3. Kapitlet *Samisk perspektiv i mat- og helsefaget. Å gjøre for å gjøre, eller å gjøre for å lære?* av Grete Modell Grande bygger på en undersøkelse av undervisningspraksis om samisk matkultur i grunnskolen. Undersøkelsen viser at samisk matkultur i hovedsak knyttes til en økt i løpet av året. Kapitlet belyser sider av samiske perspektiv som kan innlemmes i ulike sammenhenger i fagområdet mat og helse. Dette er for å øke kunnskap om og læringsutbyttet av undervisningen om samiske tema i fagområdet.
4. Gjennom dokumentanalyse og en auto-etnografisk tilnærming gir forfatterne Ingvild Skirbekk Sagmoen og Lilja Palovaara Søberg oss et innblikk i den nasjonale minoriteten Skogfinner gjennom artikkelen *Skogfinsk matkultur. Mottis veg fra Finnskogen til høyere utdanning*. Skogfinsk bosetting er i hovedsak knyttet til svedjebrukstradisjonen, der matretten motti, laget av svedjerug, sto sentralt som en identitetsmarkør. Artikkelen gir eksempler på hvordan enkle råvarer og tilsynelatende enkle matlagingsmetoder kan øves, og hvordan læringsprosesser kan observeres i undervisning.
5. I kapitlet *Komparativ analyse av læreplan i mat og helse og læreplan i mat og helse, samisk plan: Matkultur i spenn mellom tradisjon og nyskaping* av Camilla Sandvik og Leiv Sem, blir læreplanenes innhold

- og kompetansemål diskutert. Her blir begrepsbruk og formuleringer innenfor mat- og helsefagets relevans og sentrale verdier, kjerneelement, tverrfaglige temaer og grunnleggende ferdigheter sammenlignet. De blir satt under kritisk refleksjon opp mot samiske verdier.
6. Det er lite forskning på norske jøders matkulturelle praksiser. I kapitlet *Jødisk matkultur i hjem, barnehage og skole – det er sånn kosher-style, hvis du har hørt om det?* av Kari Ryslett og Bente Afset, møter vi jødiske spiseregler og spiseforskrifter. Vi får også høre om jødiske høytider. Gjennom intervju av unge norske jøder får vi et innblikk i hvilken betydning den jødiske matkulturen har hatt for disse, hjemme og i møte med barnehage og skole.
 7. Alle norske barnehager skal synliggjøre samisk kultur, uavhengig av om barna har samiske røtter eller ikke. Artikkelen *Samisk matkultur i norsk barnehage – vi bakte sånne gahkkobrød eller kva det heiter, også laga vi den der bidos* av Kari Ryslett og Liv Ingrid Aske Håberg tar for seg hvordan pedagogiske ledere arbeider med formidling av samisk matkultur som en del av samisk kulturformidling. Begrepene å utnytte og å bevare naturen og naturressursene blir belyst, samt mangel på støtte om samisk matkultur i rammeplanen.
 8. *Romanifolket/taternes matkultur. Fra historie- til refleksjoner og nyere betraktninger* av Ingvild Skirbekk Sagmoen og Lilja Palovaara Søberg er en fagartikkel om den nasjonale minoriteten romanifolket/taterne. Generelt vanskelige livsbetingelser, grunnet hard assimileringpolitikk som særlig rammet romanifolket/taterne fra midten av 1800-tallet og oppover, har preget både matvaner og tradisjoner.
 9. Kapitlet *Lærerstudenters erfaringer fra tverrfaglig undervisning om samisk og kvensk matkultur i samiske og kvenske omgivelser* av Ingrid Frenning og Line Husjord. Dette er en casestudie som handler om lærerstudentenes erfaring med tverrfaglig undervisning og erfaringer med samisk og kvensk matkultur og kultur i en trekulturell kommune i Nord-Troms.
 10. Kapitlet *Mat- og helselærere i ungdomsskolen og undervisning med fokus på mat og måltid som identitets- og kulturuttrykk* av Hanne Müller presenterer en studie av hva undervisere i ungdomsskolen vektlegger i undervisningen om Mat og måltid som identitets- og kulturuttrykk.

11. I kapitlet *Sjøsamisk matkultur – en case-studie ved UiT Campus Alta* setter Ingvild Jensen søkelyset på hvordan man kan jobbe med samisk matkultur i grunnskolelærerutdanningen, med vekt på sjøsamiske mattradisjoner. Studien presenterer en case som viser hvordan PBL som metode og studentaktiv læringsform stimulerer studentene til utforskning av hva og hvordan samisk matkultur blir presentert på barnetrinnet. Kapitlets intensjon er å være til inspirasjon for andre til å tenke annerledes om hvordan og når vi underviser om samiske temaer i skolen. Det handler også om hvordan vi kan legge til rette for å utforske hvilken kunnskap som trengs for å videreføre ulike sider ved samisk matkultur.
12. I kapitlet *Kvann, turt, engsyre og storklokke – de fire store plantene i sørsamisk mattradisjon* av Anna Marie Holand og Kåre Haugan blir vi kjent med fire viltvoksende planter som er sentrale i sørsamisk mattradisjon. Kapitlet beskriver bruk av planter som utgangspunkt for samiske temaer i skolen, med utgangspunkt i naturfag og kobling til mat- og helsefaget. Gjennom arbeid med sørsamiske matplanter kan man styrke undervisning om tradisjonskunnskap, biologisk mangfold og bærekraftig utvikling.
13. Kvensk matkultur og språk er lite synliggjort i lærerutdanningen. *En ung smak av kvensk kultur – hvordan får de det til?* er en fagartikkel av Line Husjord og Karin Larsen. I denne teksten beskrives det hvordan en kvensk avdeling i en barnehage i Porsanger kommune arbeider med revitalisering av kvensk språk og matkultur gjennom kulturbaserte gjøremål. Det beskrives også hvordan dette integreres i de daglige gjøremålene.
14. *Høstingsfriluftsliv og samisk tradisjonskunnskap - Studenters opplevelser og refleksjoner tilknyttet erfaringsbasert læring* av Kari Tand-Nilsen og Elisabeth Evjen tar for seg begrepene matauk (selvbergingshushold) og høstingsfriluftsliv. Samiske sankingspraksiser har blitt viet liten akademisk oppmerksomhet sammenlignet med samiske praksiser tilknyttet reindrift og fjordfiske. Den samiske kulturen har ivaretatt sankingstradisjonen helt frem til vår tid. Samisk matkultur synes å ha inkludert et større mangfold og langt flere bruksområder av ville planter, trær og bær enn tradisjonell norsk

matkultur. Kapitlet peker på at samisk høstpraksis kan være en viktig innfallsvinkel til bærekraftig utvikling.

15. Kapitlet *Dållågåttén tjåhkudallat (Tett sammen rundt bålet) Om barnehagepedagogers kulturarbeid* av Kristin A. Ø. Fløtten og Ellinor Myrvang omhandler barnehagepedagogers kulturarbeid. Forfatterne undersøker og belyser mulige kulturmøter i en pragmatisk utvalgt barnehages planer og profesjonelle praksis. De ser på hvordan måltidspraksiser, bålning og uteliv kan være ramme rundt barnehagepedagogens arbeid med å synliggjøre kulturer. Arbeidet er ment å bidra til at barn kan utvikle kunnskap, respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet.
16. Balder Hasvoll presenterer en smakebit av romsk tradisjon og matkultur i sin fagtekst *Dele mat, dele glede, dele kultur – norske romer*. Vi møter måltider til norske romer både til hverdag og fest. Disse er preget av store familiemåltider der gjestfrihet og det å spise sammen er viktige verdier.

Referanser

- Albala, K. (2013). *Routledge international handbook of food studies*. <https://doi.org/10.4324/9780203819227>
- Amilien, V. & Hegnes, A. W. (2004). The cultural smell of fermented fish. About the development of a local product in Norway. *Food, Agriculture and Environment*, 2(1), 141–147.
- Amilien, V. & Krogh, E. (2019). *Den kultiverte maten. En bok om norsk mat, kultur og matkultur*. Fagbokforlaget.
- Andersen, B. (2020). Samisk blikk i barnehagen. I B. A. Baal, L. Baal & K. Pedersen (Red.), *Samisk kulturforståelse i barnehage og skole* (s. 40–44). Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen; Nasjonalt senter for samisk i opplæringa.
- Andersen, V., Bar, E. & Wirtanen, G. (2019). *Nutritional and Health Aspects of Food in Nordic Countries*. <https://doi.org/10.1016/C2015-0-06078-6>
- Andreassen, B.-O. & Olsen, T. A. (2020). Undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter – utfordringer og muligheter. I B.-O. Andreassen & T. A. Olsen (Red.), *Urfolk og nasjonale minoriteter i skole og lærerutdanning* (s. 141–164). Fagbokforlaget.
- Askeland, N. (2016). Kan positiv diskursanalyse bidra til nye måter å framstille «den globale andre» på? I N. Askeland & B. A. (Red.), *Folk uten land? – å gi stemme og status til urfolk og nasjonale minoriteter* (s. 77–92). Cappelen Damm.
- Banik, V. K. & Høeg, I. M. (2022). Religiøs organisering blant jøder i Norge – et bakgrunnskapittel. I C. A. Døving (Red.), *Jødisk. Identitet, praksis og minnekultur* (s. 145–169). Universitetsforlaget.
- Bergeflødt, S., Amilien, V. & Skuland, S. E. (2012, januar). *Nordic Food Culture(s) – Thoughts and perspectives by way of introduction*. https://www.researchgate.net/publication/277119678_Nordic_Food_Cultures_-_Thoughts_and_perspectives_by_way_of_introduction
- Berg-Nordlie, M. (2024). *En kort introduksjon til samenes historie*. Cappelen Damm Akademisk.
- Bientie, M. K. (2021). Hvordan komme i gang med samiske temaer i barnehagers hverdag. I A. L.-S. Bente Fønnebø (Red.), *Samiske stemmer i barnehagen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørnstad, Å. (2012). *Our daily bread: a history of cereals*. Vidar forlag.
- Bugge, A. B. (2009). Barns og unges matkultur. I A. Holthe & B. U. (Red.), *Mat og helse i skolen. En fagdidaktisk innføring* (s. 171–183). Fagbokforlaget.
- Bugge, A. B. (2010). Den sosiale appetitten: Mat, klasse og identitet. I K. Dahlgren & J. L. (Red.), *Klassebilder: ulikhet og sosial mobilitet i Norge* (s. 129–143). Universitetsforlaget.
- Bugge, A. B. (2019). *Fattigmenn, tilslørte bondepiker og rike riddere. Mat og spisevaner i Norge fra 1500-tallet til vår tid*. Cappelen Damm Akademisk.
- De forente nasjoner. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter. Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

- Europarådet. (1989). *Konvensjon om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater ILO nr. 169 (Urfolkskonvensjonen) 27-06-1989 nr. 2 Multilateral*. <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1989-06-27-2>
- Europarådet. (1995). *Rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter (ETS nr. 157 01-02-1995 nr. 1 Multilateral)*. <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1995-02-01-1>
- Figenschou, G. (2023). Hvordan i alle dager skal jeg våge å jobbe med samiske temaer i utdanningen? I G. Figenschou, S. S. Karlsen & H. C. Pedersen (Red.), *Åvdnet - samiske tema i skole og utdanning* (s. 53–69). Universitetsforlaget.
- FN-sambandet. (2025). *Verdens matvareprogram (WFP)*. <https://fn.no/om-fn/fns-organisasjoner-fond-og-programmer/verdens-matvareprogram-wfp>
- Gronow, J. & Holm, L. (2019). *Everyday eating in Denmark, Finland, Norway and Sweden: a comparative study of meal patterns 1997–2012*. Bloomsbury Academic.
- Habbestad, A. D., Lenz, C., Olsen, T. A. & Jenssen, P. B. (2025). *Samiske temaer i norsk-språklig lærerutdanning – et innblikk i dagens situasjon og behovene fremover*. Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret).
- Habbestad, A. D., Lenz, C., Olsen, T. A. & Jenssen, P. B. (2025). *Samiske temaer i norskspråklig lærerutdanning – et innblikk i dagens situasjon og behovene fremover*. <https://www.dembra.no/no/fagtekster-og-publikasjoner/publikasjoner/samiske-temaer-i-norskspraklig-laererutdanning>
- Holm, L. & Tange Kristensen, S. (2022). *Mad, mennesker og måltider: Samfundsvidenskabelige perspektiver*. Munksgaard.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (1814). *Kongeriket Norges grunnlov (LOV-1814-05-17)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn?q=grunnloven>
- Kolstad, E. & Rønning, H. (1979). Det rå, det kokte og det råtne – om matens kulturelle betydning: [samtaler med Claude Lévi-Strauss]. *Samtiden*, 88(6), 9–19.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (1987). *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) (LOV-1987-06-12-56)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2020, 13. februar). *Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/europadets-rammekonvensjon/europadets-rammekonvensjon/id2362518/>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2024, 4. september). *Hvem er urfolk*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtpalte/hvem-er-urfolk/id451320/>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2025, 29. januar). *Minoritetsspråkpakten*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/minoritetssprakpakta/id86936/>
- Korsnes, B. & Sandvik, C. (2020). *Mat og helse*. 3. utg. Cappelen Damm Akademisk.
- Kramer, U. P. & Kramer, J. Y. (1979). Mat og mening. *Samtiden: tidsskrift for politikk, litteratur og samfunnsspørsmål*, 1979 Nr 6, 2–9.
- Kunnskapsdepartementet. (2005). *Lov om barnehager (barnehageloven) (LOV-2005-06-17-64)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64?q=lov%20om%20barnehager>

- Kunnskapsdepartementet. (2012). *Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning* (FOR-2012-06-04-475). <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-06-04-475?q=barnehagel%C3%A6rerutdanning>
- Kunnskapsdepartementet. (2016a). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7* (FOR-2016-06-07-860). <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-06-07-860?q=grunnskolel%C3%A6rer>
- Kunnskapsdepartementet. (2016b). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5–10* (FOR-2016-06-07-861). <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-06-07-861>
- Kunnskapsdepartementet. (2017a). *Overordnet del av læreplanen – verdier og prinsipper for opplæringen. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020*. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017b). *Rammeplan for barnehagen*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i mat og helse (MHE01-02). Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020*. <https://www.udir.no/lk20/mhe01-02>
- Kunnskapsdepartementet. (2023). *Forskrift om endring i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning og i forskrift om rammeplan for samisk barnehagelærerutdanning* (FOR-2022-12-21-2542). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2022-12-21-2542>
- Landbruks- og matdepartementet. (2025). *Landbruks- og matplan for auka rekruttering til landbruket*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/plan-for-rekruttering/id3085253>
- Lund, A. B. (2017). *Mangfold gjennom anerkjennelse og inkludering i skolen*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Lunden, K. (1979). Kaloriar, kannibalar og kongar: Gløtt av gamal mathistorie. *Samtiden*, 88(6), 20–27.
- Løkka, N., Berge, O. K. & Haugsevie, Å. D. (2023, 17. november). Nasjonale minoriteter i norsk kulturpolitikk. Identifikasjon og identitetsbygging mellom essens og konstruksjon. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 26(2). <https://doi.org/10.18261/nkt.26.2.5>
- Meld. St. 11. (2023–2024). *Strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/6f-da1102aed84e64850950404752e7e7/nn-no/pdfs/stm202320240011000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 12. (2020–2021). *Nasjonale minoriteter i Norge. En helhetlig politikk*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b3beb7e9982f4cd3a6ab324cbe6f3a9b/no/pdfs/stm202020210012000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. nr. 12. (2023–2024). *Samisk språk, kultur og samfunnsliv. Folkehelse og levekår i den samiske befolkningen*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/de20a2a9ce434ff4a7cb-f632ea759464/no/pdfs/stm202320240012000dddpdfs.pdf>
- Notaker, H. (2006). *Mat og måltid*. Aschehoug.
- NOU 2015:7. (2015). *Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Riddervold, A. (1990). *Lutefisken, rakefisken og silda i norsk tradisjon*. Novus.

- Sametinget. (u.å.). *Sametingets kontorsteder*. <https://sametinget.no/sok.aspx?MIId1=8&searchTerm=sametingets+kontor>
- Sametinget. (u.å.). *Sametingets valgmanntall 1989–2023*. <https://sametinget.no/politikk/valg/sametingets-valgmanntall/sametingets-valgmanntall-statistikk-1989-2023/>
- Sannhets- og forsoningskommisjonen. (2023, 1. juni). *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett*. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2022-2023/dok19-202223.pdf>
- Serra, D. & Tunberg, H. (2013). *An early meal: A Viking Age cookbook & culinary odyssey*. ChronoCopia.
- Skjelbred, A. H., Amilien, V. & Bugge, A. B. (2005). The transmission of food culture in Norway. I D. Oddy & L. P. (Red.), *The diffusion of food culture in Europe from the late eighteenth century to the present day: Eighth symposium of the International Commission for Research into European Food History (ICREFH)* (s. 42–57). Academia.
- Somby, H. M. (2023). Undervisning for og om samisk språk, kultur og samfunnsliv. I B. Fonnebø, A. L. Johnsen-Swart & H. M. Somby, *Samiske stemmer i skolen*. Cappelen Damm Akademisk.
- Spernes, K. & Haltlem, M. (2019). *Den flerkulturelle barnehagen i bevegelse. Teoretiske og praktiske perspektiver*. Gyldendal.
- Universitets- og Høgskolerådet. (2024). *Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene*. https://www.uhr.no/_f/p1/i4fbd09e0-6a5f-4a13-9e89-3971c57cfa5d/fellestekst-for-retningslinjene-for-alle-typer-av-larerutdanning-oppdateret-15022023.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Nasjonale minoriteter. Informasjon for ansatte i barnehager og skoler*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/nasjonale-minoriteter/>
- Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Nasjonale minoriteter. Kvener/norskfinner*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/nasjonale-minoriteter/kvenernorskfinner/>

